

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Bemoediging

We krijgen de indruk dat Timotheüs soms wat bangig is geweest en dat hij wat klein van zichzelf dacht. De apostel Paulus bemoedigt „zijn kind” bijzonder. Ik denk aan 1 Timotheüs 1 : 3-7. Bij het begin van een nieuw seizoen en/of bij bevestiging van nieuwe ambtsdragers kunnen we er heel wat van meenemen.

Ik citeer eerst de tekst: 3. Ik breng dank aan God, dien ik, evenals mijn voorouders met een rein geweten dien, dat ik u onophoudelijk mag gedenken in mijn gebeden, dag en nacht; 4. immers, als ik denk aan uw tranen, verlang ik u te zien, om met blijdschap vervuld te worden; 5. en dan komt mij voor de geest uw ongeveinsd geloof, zoals het eerst gewoond heeft in uw grootmoeder Loïs en uw moeder Eunice en ook — daarvan ben ik overtuigd — (woont) in u. 6. Om die reden herinner ik u eraan de gave Gods aan te wakkeren, die door mijn handoplegging in U is. 7. Want God heeft ons niet gegeven een geest van lafhartigheid, maar van kracht, liefde en bezonnenheid.

Paulus zegt vier dingen.

Ten eerste

komt hij Timotheüs vertellen dat zijn oprecht geloof eerst gewoond heeft in zijn moeder en zijn grootmoeder. Ik mag dat natuurlijk vertalen met: in mijn vader en mijn grootvader. Maar waarom zouden we onze moeders niet voorop laten staan? Nu zou je kunnen zeggen: het geloof van elk mens is een nieuw geloof, voortgekomen uit een nieuwe daad van God: een nova creatio, een nieuwe schepping. Maar Paulus heeft het over: „jouw oprecht geloof” dat eerst gewoond heeft in je moeder en je grootmoeder, of liever: andersom: in je grootmoeder en je moeder. Het gaat er om, dat er maar één echt geloof is: een mateloos vertrouwen op God. En dat dat geloof in de keten van geslachten uitgebouwd wordt door één en dezelfde Schepper. Mijn geloof is geen nouveauté, maar het is nieuw als de top van een telescoophengel. De bouwer maakte eerst het dikke stuk (mijn overgrootvader) en toen later de stukken naar de spits toe. En God bedoelde Timotheüs te

DOOR
G. VAN DEN BRINK
ROTTERDAM

bouwen, toen Hij Loïs riep. Daar ligt een enorm stuk troost in. Timotheüs denkt in zwakke ogenblikken wel eens dat hij niet verder kan en gaat vallen en opgeven. Dan zegt Paulus: Denk dat maar niet. Dacht je dat de Here zijn werk in Loïs en Eunice zou laten vallen? Het geeft me een stuk vastheid te bedenken dat ik met mijn geloof zit in de houder van het geloof van mijn vader en grootvader en grootmoeder. Ik begrijp nog beter waarom een goede biograaf altijd begint bij de ouders en soms zelfs bij de grootouders. Ik ga mezelf zelfs heel erg thuis voelen bij vader Abraham: Hij moest net zo geloven als ik en ik als hij: opstanding der doden, nieuwe aarde? Ik zie er ook niks van. Wat geeft het een kracht jezelf te zien niet als product van de geslachten, maar als pro-

duct van Gods werk in de geslachten.

Ten tweede

Paulus komt met een stuk hartelijkheid. Hij zegt vier keer dat hij zo vaak aan Timotheüs denkt. Ik denk altijd aan je in mijn gebeden.

Ik denk telkens aan je tranen (wat had je het te kwaad, bij ons afscheid).

Ik denk telkens aan je oprechte geloof.

En: zo vaak ik aan je denk heb ik behoefte om God te danken.

Dat is zo ongelooflijk hartelijk: een mannenarm om een mannen-schouder!

En Timotheüs denkt: Ik ben toch blijkbaar niet zo'n knuppel als ik zelf soms denk dat ik ben. Als Paulus (die precies weet waar mijn zonden en zwakke plekken liggen) er zoveel behoefte aan heeft om God te danken om mij... Ik denk dat Timotheüs er stil van geworden is.

Op die manier moeten we elkaar bemoedigen: onze gevoelens ten opzichte van elkaar spontaner en hartelijker onder woorden brengen. Dat ligt ons natuurlijk niet. Wij zijn zulke noordelijke ijspegels. We huilen niet (hoewel Jezus het deed). En we zijn bang om stroopsmeeders te worden. Daarom denken we wel bij onszelf: „Ik waardeer die man of die vrouw heel erg.” Maar zeggen doen we het natuurlijk niet. Wat is dat jammer. We doen anderen en onszelf tekort. In de kringen waarin we in Amerika verkeerden ging dat anders. Daar sloegen de mannen elkaar op de schouders en de dank en waardering spatten eraf. Waarom zouden we tegen mannen, die als nieuwe ambtsdragers aantreden niet zeggen wat we denken: „We zijn God erg dankbaar voor wat Hij in jullie geeft. We waarderen jullie werk zo!”

Ten derde

Iedereen voelt zich wel eens leeg en slap. Timotheüs moet er dan aan denken dat God hem een charisma (een genadegave) gegeven heeft door de oplossing van Paulus' handen. Paulus denkt aan de dag waarop Timo-

Inhoud

- 273 Ds G. van den Brink,
Bemoediging
- 274 Drs H. de Jong,
Gedachtenwisseling over
de aardsgezindheid (3)
- 275 Mr J. Meulink,
Politieke verantwoorde-
lijkheid
- 277 D. W. L. Milo,
Samos — het eiland van
Pythagoras
- 278 M. de Jonge,
Boekbespreking

theüs bevestigd werd. Er was een profetenwoord en alle oudsten legden hem de handen op. 1 Tim. 4 : 14. Die massale handoplegging is bij ons in onbruik geraakt. We moeten er maar eens over nadenken of dat goed is. Het ging natuurlijk niet om een toverhandeling. Maar om uitstorting van de Heilige Geest. Ik stel het me zo voor: De Here had Timotheüs een gave gegeven. Het profetenwoord heeft die gave openbaar gemaakt. Bij de handoplegging is die gave losgeschoten door de Geest. Misschien was het de gave van de prediking en misschien heeft Timotheüs vanaf dat moment het woord verkondigd op een wijze waarvan ieder zei: Wat heerlijk! In ieder geval dreigt Timotheüs nu te vergeten dat hij die gave kreeg. Hij voelt zich klein en niet tegen zijn taak opgewassen. Dan moet hij zijn geheugen oprispen: je bent veel meer waard dan je weet. Herinner je wat je kreeg! Een woord voor ieder van ons, want we hebben allen een eigen gave gekregen, 1 Kor. 12 en we zijn allemaal erg belangrijk. De narigheid is dat we in tijden van neerslachtigheid vergeten. Dan moeten we elkaars ogen lenen en ons eigen

geheugen gebruiken. En ons wakker laten schudden: we hebben dat soms nodig.

Ten vierde

Nu volgt een opwekking tot zelf-discipline.

Denk eraan dat je de genadegave aanwakkert.

Dat korte bevel doet een beetje aan als opstopper. Vooral die opmerking over die geest van lafhartigheid.

Dat is nogal een harde. Maar ik moet toegeven dat ik soms pas weer vooruit ga nadat de één of ander mij zo'n dreun verkocht heeft. Wat dat aanwakkeren betreft: God heeft ons zijn charisma niet gegeven in de vorm van iets constants. Maar in de vorm van een gloeiende kool en ik moet die aanblazen. Ik heb een voorbeeld voor bij de hand nu ik juist terug ben van een zwerftocht door de Rocky Mountains. 's Avonds op de camp-site hakten we hout en we stookten een vuur en we gingen vlees en mais roosteren. Als je dan 's morgens uit je tent kwam en goed keek zag je het vuur nog smeulen in de vuurplaats. Dan op je knieën en blazen en dan had je soms binnen een paar minuten al weer spelende vlammetjes en 'n vuurtje voor de thee. Dat is precies het beeld dat het hier doet. God geeft ons zijn gave altijd zó dat je er wat mee moet doen. Je kunt een gloeiende kool aanblazen. Maar je kunt ook niets doen: dan gaat hij uit. Dat is heel griezelig. Gods gave vraagt van ons zelfdiscipline: gebed en Schrift-lezing en je weer storten in het waagstuk van het geloof. Het oude bevestigingsformulier zegt dat de ouderlingen Gods Woord naarstig moeten doorzoeken en zichzelf gedurig oefenen in de verborgenheden van het geloof. Ik zou eraan toe willen voegen: en dan weer overgaan tot de daad van vader Abraham. Je zult eens zien wat een vlam er dan komt. Ook de vermaning hoort tot de bemoediging.

Gedachtenwisseling over de aardsgezindheid (3)

'Geestelijke boterhammen'

In mijn vorige artikel gebruikte ik een paar maal de uitdrukking 'geestelijke boterhammen'. De lezer zal zich herinneren dat dr Spijkerboer als eerste die term bezigde. Hij deed dat in de sterkste passage van zijn hele artikel, die trouwens ook zeer kenmerkend voor hem is. Want dr S. is vóór alles een nuchter theoloog die graag met zijn beide benen op de grond blijft staan. Het zijn deze woorden als kommentaar op Jezus' opwekking van het dochttertje van Jairus: „Als alles zo was zoals De Jong het voorstelt had Jezus nooit gedaan wat Hij wel doet: Hij gaat naar binnen, vat het kind bij de hand, en zegt: 'Kind, sta op!' Dan komt haar geest in haar terug, ze staat op en Jezus zegt dat men haar te eten moet geven. Het dochttertje van Jairus heeft toen geen geestelijke, maar aardse boterhammen gegeten”.

Toen ik deze passage voor het eerst las, voelde ik me een beetje in de grond wegzakken: daar ga je nou met je overgeestelijke luchtkasteel, dacht ik. Maar bij nader inzien vind ik de triomf van Spijkerboer toch wat goedkoop. Wel illustreert hij met zijn woorden hoe sterk wij allen in de greep zitten van de valse tegenstelling tussen Geest en aarde. Wij gaan daar altijd weer de griekse kant mee op: geest en stof. Maar in de Bijbel staan de Geest van God en de aarde van God niet in een tegenstelling tot elkaar. Net zo min als de Goddelijke natuur en de menselijke natuur in de Christus tot elkaar in antithese staan. De Goddelijke natuur omgrijpt immers de menselijke „Want dewijl de Godheid door niets kan worden ingesloten en overal tegenwoordig is, zo moet volgen dat zij wel buiten haar aangenomen mensheid is, en nochtans niettemin ook in haar is en persoonlijk met haar verenigd blijft”, – om de Catechismus nogmaals in verband met de hemelvaart van Christus aan te halen (antw. 48). Zo nu ook omgrijpt Gods Geest Gods aarde, met als resultaat een 'geestelijke aarde', die niet is een verdampte aarde, maar een konkrete aarde die geheel aan God ter beschikking staat. Geest en aarde verhouden zich bijbels gesproken dus niet als twee cirkels tegenover elkaar, maar als een grotere cirkel die een kleinere in zich bergt. Derhalve kan Gods Geest uiterst concreet zijn, tot in het verschaffen van boterhammen toe. Ik ben dus van mening dat dr S. geen goede redenering volgt als hij schrijft dat het dochttertje van Jairus na haar opwekking geen geestelijke maar aardse boterhammen heeft gegeten. Dat hoeft namelijk geen tegenstelling te zijn. Aardse boterhammen zijn

DOOR
H. DE JONG
AMSTERDAM

geestelijke boterhammen als ze uit handen van God-in-Christus ontvangen en in zijn gemeenschap genoten worden. Van hieruit beziën krijgt het betekenis dat het in het bijbelverhaal Jezus was die beval dat men het meiske te eten zou geven. Dat predikt ons dat ze voortaan uit de hand van haar Verlosser zou leven.

Christus, het ware brood

Dr Spijkerboer voert ook het wonder van de vermenigvuldiging der broden tegen mij aan. „Als het allemaal zo was als De Jong het voorstelt, is het niet te begrijpen waarom dat in het evangelie verteld wordt”. Waarom niet, vraag ik me af. Ik denk aan Johannes 6, waar het broodwonder geëvalueerd en in z'n ware betekenis ontvouwd wordt. Wanneer Jezus ziet met wat voor een platte aanhankelijkheid de mensen op de brood-vermenigvuldiging reageren, doet Hij het verwijt: „Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u, gij zoekt Mij, niet omdat gij de tekenen gezien hebt, maar omdat gij van de broden gegeten hebt en verzadigd zijt” (Johannes 6 : 26). Hadden zij de tekenen wel gezien, dat wil zeggen: hadden zij het vermenigvuldigde brood als teken gezien, dan zouden ze dit konkrete brood als geestelijk brood uit de hand van God-in-Christus ontvangen hebben. Nu zij zich door dit teken niet bij God-in-Christus lieten brengen, was hun honger naar meer van dat wonderbrood een uitdrukking van hun aardsgezindheid. Verderop duidt Jezus Zichzelf aan als het brood

dat uit de hemel is neergedaald. Neemt Hij daarmee als het ware het konkrete broodwonder terug, om op een meer geestelijke waarde over te stappen? Nee, in de ene en ongedeelde wereld van de Geest klimt Hij op van het niet-blijvende tot het blijvende: „het brood dat Ik geven zal, is mijn vlees, voor het leven der wereld” (vs 51). Het gehele hoofdstuk is een warm pleidooi om het konkrete honger-vraagstuk in de wereld niet los van God-in-Christus aan de orde te stellen. (Zie hiervoor ook: H. N. Ridderbos, 'De kerk in het krachtenveld van de tijd', in 'Wijkende Horizon', Kampen 1983, speciaal p. 35 v.).

Los van de aarde

Maar had ik niet geschreven dat de Heilige Geest ons van deze wereld losmaakt? Inderdaad, en dat was ook geen 'slip of the pen'. Dat hangt namelijk hiermee samen dat we in een gevallen wereld leven. Dat wil zeggen, in een wereld en op een aarde die zelf losgemaakt is van God. Wij leven in een wereld die van God is vervreemd. Daar roept Christus ons uit weg in de navolging. Hij sommeert ons om gelijk de rijke jongeling alles te verlaten: 'ossen, vrouw en akkerland' (Revisus). En dan? Wordt ons bestaan dan geestelijk in de zin van schimmig? Integendeel, we krijgen juist alles 'honderdvoudig terug', maar... in het koninkrijk van Christus en volgens het regiem van de Geest. Dat wil voor wat ons verblijft in deze wereld zeggen: 'huizen, broeders, zusters, moeders, kinderen en akkers, met vervolgelingen' (Markus 10 : 30). Die vervolgelingen namelijk maken het bezit van huizen en akkers tamelijk betrekkelijk; we krijgen die slechts in zoverre de Heilige Geest ze goed en nodig voor ons vindt. En hetzelfde geldt voor onze politieke invloed. Soms is ons die in de geschiedenis zo lange tijd achter elkaar gegund geweest dat we er gewend aan raakten. Maar dan opeens wierp de Geest ons uit onze verworven posities en joeg ons de woestijn in. Maar ook daar kwam dan 'de aarde de vrouw te hulp' (Openb. 12 : 16). De aarde en haar volheid staan Christus in de letterlijke zin van het woord ter beschikking, Hem is alle macht daarover gegeven. Het radikale van deze optiek ontgaat ons nog veel te veel. Wij denken

dat het verschil tussen het onverloste en het verloste leven in deze wereld dit is, dat het eerste leeft 'bij brood alleen' en het laatste bij brood en iets 'geestelijks' daarop. Maar Christus heeft tegenover elkaar gesteld: enerzijds het brood alleen, dat is het van God losgemaakte brood der aardsgezindheid, en anderzijds 'het Woord dat uit Gods mond uitgaat' (Deuteronomium 8 : 8; Mattheüs 4 : 4). Het is dit Woord dat ons voorziet van brood, vergeving der zonden en het eeuwige leven (zie het Onze Vader). Dit lagere en dit hogere, het is alles Geestesgoed. Maar de Geest moet ons eerst van de aarde-zoals-ze-is losmaken, om haar als geestelijk goed aan ons terug te geven.

De leer van de schepping is voluit christelijk

Maar predikt het geloofsartikel van de *schepping* dan al niet luid genoeg dat de aarde en haar volheid van de Here zijn? En verschaft dit belijden omtrent de schepping ons niet een podium waarop we samen met de wereld voor de belangen van deze aar-

de kunnen opkomen? Ik denk dat dit wat te optimistisch gedacht is. Een voorbeeld. De 'schepping uit het niets' van Isaäk, was die indrukwekkend of niet? Je zou zeggen dat geen mens die haar had meegemaakt, daar ooit meer van zou kunnen los komen. Maar waarom neemt de Here God dan op een later tijdstip Isaäks leven door het offer-bevel als het ware van de aarde weg om het door een nieuwe schenking als door de dood heen aan Abraham terug te geven? Moest het aan God toebehoren van Isaäk op een nog radikaler wijze gepredikt worden? Inderdaad. De leer van de schepping moet namelijk in een gevallen wereld door die van de verlossing levendig gehouden worden. Anders vervaagt ze tot een 'ja, natuurlijk!' en is ze niet langer een kracht tot christelijk handelen. De leer van de schepping is bijbels gezien een voluit christelijke leer. Dat wil zeggen dat als de kerk over de schepping spreekt, zij dat alleen vanuit Christus en zijn Geest mag doen. Gaat het dan over de vrede, dan moet de kerk daarover spreken op het niveau van Jo-

hannes 14 : 27: „Vrede laat Ik u, mijn vrede geef Ik u; niet gelijk de wereld die geeft, geef Ik hem u”. Christus spreekt van zijn vrede en stelt die tegenover die van de wereld. Toch vergelijkt Hij beide vredes en dat verbiedt ons om de zijne op te sluiten en te beperken tot de vrede des harten. Christus geeft zijn vrede als adempauzes op zijn weg van vervolging en ontbering door de geschiedenis. Hij geeft die ook in tijden van oorlog, nog eens: niet maar als gerustheid des gemoeds, maar als konkrete levensharmonie en -ontplooiing in dienst van het koninkrijk. Nooit zal ik dan ook de indrukwekkende prediking vergeten die professor Van Niftrik op een vredes-zondag rond 1970 in de Westerkerk van Amsterdam hield over de tekst Romeinen 5 : 1: „Wij dan, gerechtvaardigd uit het geloof, hebben vrede met God door onze Here Jezus Christus...”, een preek waarin hij op fijne wijze de oudtestamentische breedte van het thema paarde aan de nieuwtestamentische diepte. Die werden toen nog niet tegen elkaar uitgespeeld.

Redaktie

Ir. A. W. Biersteker
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P. J. van Kampen
Mr. dr. J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds. E. R. Postma

Adres van de Redaktie:

Ds. K. Muller, Dovenetel 45,
8446 SH Heerenveen
Tel. 05130-20476

Kerknieuws / Uit breder kring

M. J. F. van der Wal
Brugakker 60-17
3704 RA Zeist
Tel. 03404-61525

Augustinus (De Civitate Dei) begint zo goed met de leer van de twee rijken van God en van de duivel. Hij komt tot een, zij het gereserveerde aanvaarding van het politieke leven. Deze gereserveerdheid is ook wel te begrijpen, gezien de politieke situatie van die tijd. Desondanks keert hij zich niet van het politieke leven af.

Luther doet, vergeleken bij Augustinus, een stap vooruit. Wanneer hij over twee regimenten spreekt, doet hij dat positief. Beide regimenten liggen in Gods hand.

Terwijl Augustinus met een beroep op „dwingt ze om in te gaan” het overheidsoptreden tegen de Donatisten verdedigt, zegt Luther, dat men de Turken moet laten geloven wat zij willen, precies zoals men het pausdom en andere christenen laat geloven en leven. De duivel moet met Woord en gebed bestreden worden.

Bij de Lutheranen bleef men niet helemaal in deze lijn. Daar ging het adagium gelden „cuius regio eius religio” (wiens gebied, diens religie).

De vorst was het voornaamste lid van de kerk en de bewaker van beide tafels der wet.

Douma gaat hierbij ook in op de beschuldiging van o.m. Karl Barth, dat Luther met zijn opvattingen de baan heeft geëffend voor de politiek van Nazi-Duitsland.

Heeft Luther het geloof in de politiek gebracht of heeft hij feitelijk met zijn leer van de twee regimenten het geloof er naast geplaatst?

Daar zijn uitspraken bij Luther, zo schrijft Douma, die een dualistische indruk maken. Ook voor Luther geldt, dat men als onderliggende partij gemakkelijker over tolerantie spreekt dan wanneer men boven ligt.

Toch acht Douma het een vertekening, als men Luther een dualist noemt, die eraan meegewerkt

Politieke verantwoordelijkheid

N.a.v. Politieke Verantwoordelijkheid

Dr J. Douma.

Uitg. Van den Berg, Kampen. 210 blz. — f 23,50.

In zijn laatst verschenen boek schrijft dr Douma over politieke verantwoordelijkheid vanuit het thema van twee rijken, zoals Augustinus en Luther daarover geschreven hebben. Na een beschouwing over de twee rijkenleer van Augustinus en die van de twee regimenten van Luther geeft hij een analyse van de opvattingen van dr Kuyper. Vervolgens schrijft hij over politiek vandaag. Tenslotte komt in het laatste hoofdstuk de burgerlijke ongehoorzaamheid aan de orde. Wanneer men spreekt over de verhouding geloof en politiek kan men, aldus Douma, drie wegen inslaan. Men kan geloof tegenover politiek plaatsen. Men kan geloof naast politiek plaatsen en men kan geloof in de politiek plaatsen. Van deze driedeling maakt Douma gebruik als hulplijntje. Het zijn geen drie hokjes waar alle groeperingen van christenen moeiteloos in te plaatsen zijn. Tussen de genoemde opvattingen zijn veel schakeringen mogelijk.

Terecht spreekt dr Douma van christelijke politiek. Daar zijn tegenwoordig velen nog al huiverig voor. Als men het doet, wordt er vaak aan toegevoegd, dat dit „christelijk” geen prentie is, maar slechts een intentie.

Nu is dat altijd de bedoeling geweest. Er is dan ook geen sprake van, dat het spreken van christelijke politiek onbescheiden zou zijn. Tenzij natuurlijk, wanneer men zich hierbij op de borst zou gaan kloppen.

DOOR
J. MEULINK
ENSCHDEDE

In Christen democratische verkenningen (7, 8 1984) schrijft mr W. F. de Gaay Fortman, dat het dan ook niet toevallig was, dat Abraham Kuyper in de namen van de partij en de universiteit, die hij stichtte de aandui-

ding „christelijk” vermeerde. Bij Kuyper zou dus ook al huiver zijn om het predikaat christelijk te gebruiken.

Ik betwijfel toch wel of dit juist is.

Men sprak van de antirevolutionaire of Christelijk-historische richting.

Wat de Vrije Universiteit betreft merkt Kuyper in zijn inwijdingsrede (sovereiniteit in eigen kring) op, dat deze universiteit gereformeerd wil zijn. Van christelijk spreken zegt hij niets, omdat het dan ook rooms of remonstrants zou kunnen zijn. Kuyper gaat dus nog een stap verder. De tegenwoordige Vrije Universiteit is daar wel ver van verwijderd.

Wel is waar wat Douma opmerkt, dat christelijke politiek een moeilijke zaak is. De zeldzame combinatie van theocratie (in de zin van Gods regering) binnen de „christelijke” wereld na Constantijn maakt dat dubbel en dwars duidelijk. We moeten ons trouwens, zo merkt hij op, over de christelijkheid van de wereld na 312 geen verheven voorstelling maken.

Heel het boek van Douma bepaalt ons er ook bij hoe moeilijk het is om christelijke politiek te bedrijven.

heeft het geloof buiten de politiek te laten. Jammer is wel, dat Luther met betrekking tot de tolerantie zijn oorspronkelijk standpunt niet heeft gehandhaafd. Vanuit zijn theologie wordt ook te weinig weerstand geboden tegenover overheidsingrijpen in kerkelijke zaken.

Ik geloof dat Douma gelijk heeft. Daar moet aan toegevoegd worden, dat het vaak moeilijk is om te zeggen wat het standpunt van Luther is.

Ik heb eens gelezen, dat er zoveel Luthers als boeken van hem zijn. Dat mag overdreven zijn, zijn werken laten nog wel eens verschillende geluiden horen. Leg b.v. naast elkaar „Von weltlicher Oberkeit“ van 1523 en zijn Annotaties op het boek Prediker van 1526.

Hierna komt Kuyper aan de beurt. Wat Luther zegt van de overheid, die naast de kerk staat, laat Kuyper gelden voor meer levensverbanden.

Kuyper keert zich in het bijzonder tegen het staatsvermogen. De staat staat niet boven andere levenskringen. Alle kringen hebben een eigen van God afhankelijke soevereiniteit.

Niet alleen voor de verscheidenheid van levensverbanden heeft Kuyper aendacht. Hij heeft ook de van de levensdoelstellingen. Deze moeten zich vrij kunnen ontwikkelen. Tolerantie in de zin van dulden wordt tolerantie in de zin van gelijke rechten.

Kuyper heeft verder ook de pluriformiteit van de kerk verdedigd. Daarmee wil hij, zo stelt Douma, geen kerkelijk indifferentisme verdedigen, maar zijn conclusie is wel, dat de overheid niet meer met één kerk te maken kan hebben en dat zij ook niet geroepen is om naar art. 36 NGB – te weren en uit te roeien alle afgoderij en valse godsdienst. Douma wijst er daarbij, terecht, op dat de bezwaren tegen art. 36 niet nieuw zijn. Ook bij Afscheiden was er kritiek op.

Douma merkt op, dat in 1905 sommige synodeleden bezwaar hadden tegen schrapping van de 21 woorden. Zij wensten revisie van art. 36. Misschien, schrijft Douma, was dat een betere weg geweest. Naar mijn opvatting was dat een juistere weg geweest. Na schrapping van de 21 woorden hebben we een verminkt art. 36 overgehouden. Men had of art. 36 helemaal moeten schrappen of er een nieuw artikel voor in de plaats stellen.

In de nieuwe tekst, die de vrijgemaakt geref. synode te Arnhem in 1981 heeft vastgesteld staat nu in art. 36, dat de overheid de heilige dienst van de kerk moet beschermen en dat zij moet bevorderen dat het

Woord van het Evangelie overal gepredikt wordt.

Tegen deze formulering zijn ook wel bedenkingen aan te voeren. De overheid moet aan het Evangelie zijn vrije loop laten, maar op welke grond moet de overheid bevorderen, dat het Woord van het Evangelie overal gepredikt wordt? Dan moet de overheid dus uitmaken wanneer we kunnen spreken van Evangelieprediking.

Opvallend is, dat Douma zich tegenover de soevereiniteit in eigen kring positiever opstelt dan in zijn vorige publicaties en veel positiever dan vele vrijgem. gereformeerden vroeger deden. Wel heeft hij kritiek op de benaming „sovereiniteit in eigen kring“. Hij vindt hier het woord autoriteit beter. Ik heb de neiging om hem hierin bij te vallen. Nu de welvaartsstaat, waarin de mens van de wieg tot het graf verzorgd wordt kunnen we, aldus Douma, via Kuypers soevereiniteit in eigen kring tot bezinning komen. Zeker tegenover de politieke theologie, die de bron van alle kwalen zoekt in de politieke structuren. Sovereiniteit in eigen kring kan misbruikt worden, maar die kritiek mag er niet toe leiden de soevereiniteit in eigen kring te negeren.

Hij erkent ook, dat hij vroeger bij zijn opmerkingen over de soevereiniteit in eigen kring te ver is doorgesloten. Sovereiniteit in eigen kring als wegwijzer en waarschuwing tegen machtsopieping en totalitarisme acht hij een goede zaak.

Douma erkent ook, dat de kritiek in vrijg. geref. kring nog al eens doorsloeg. Ik ben blij met deze opmerking. Op het Amersfoort congres in 1948 heb ik van meerdere scherpe kritiek gehad, omdat ik de grondgedachte van de soevereiniteit in eigen kring toch wilde handhaven.

Uiteraard gaat Douma ook, zij het kort, in op de gemene gratieleer van Kuyper. Kuyper stelde dat christenen en niet-christenen samenwerken op een cultuurprogramma dat God van eeuwigheid al heeft vastgesteld. Daar tegenover stelt Douma dat we met de Schrift in de hand niet zo programmatisch kunnen spreken als Kuyper deed. Akkoord, maar de argumentatie voldoet me niet helemaal. Douma zegt dan nl. dat de Schrift nergens zegt, dat de cultuurarbeid van de ongelovigen waarde heeft voor de eeuwigheid. Hij citeert daarbij Openb. 21 : 24, waarin staat dat, de koningen der aarde hun heerlijkheid in haar zullen brengen. Volgens Douma geldt dat alleen voor koningen van volken die bij het licht van het Lam wandelen.

Douma volgt hier de uitleg van Greijdanus en Schilder. Mij komt aannemelijker voor de uitleg; dat het hier gaat over de koningen naar de geest, die van God grote gaven op het gebied van wetenschap en kunst hebben ontvangen. Wat zij tot stand brachten zal in het nieuwe Jeruzalem God verheerlijken, al zullen zij zelf niet ingaan. Het is voor een niet-theoloog een gewaagde opmerking, maar de vertaling van vers 14 in de „Korte Verklaring“ van prof. Greijdanus vind ik ook niet vlekkeloos.

In politiek vandaag wordt de balans opgemaakt en wordt nagegaan of het aangedragen materiaal voor vandaag nog bruikbaar is. Uit de beschouwing van Douma blijkt, dat tal van thema's ook nu nog of weer volop actueel zijn.

Thans is de politieke theologie b.v. erg in. De antithese loopt tussen de mensen, die de status quo willen handhaven en hen, die op bevrijding van het leven aansturen, zo beweert men. Dit komt onder allerlei benamingen voor.

Theologie van de bevrijding, van de hoop, van de revolutie etc. Steeds is daarbij de trend, dat het hart van het leven, ook het theologische leven in de politiek moet kloppen.

Tegenover deze nieuwe tweedeling stelt Douma, nieuwaard, dat wij moeten vasthouden aan de oude keus, de keus tussen geloof en ongelof. Vergeleken bij het kruis op Golgotha is alles bijzaak.

Het is niet te verbazen, dat dr Douma de vraag stelt of het nodig is, dat een christelijke politieke partij kerkelijk bepaald is, zodat het lidmaatschap van zo'n partij alleen openstaat voor leden van één kerk. Hij herinnert eraan, dat een dergelijke partij

een zeer jong en zeer uniek verschijnsel is. Er is maar één voorbeeld van het GPV. Zijn antwoord (hij is zelf lid van het GPV) is, dat de voorwaarden voor vruchtbaar arbeiden aan de uiterlijke vrede(politiek) en die voor vruchtbaar arbeiden aan de innerlijke vrede(kerk) niet samenvalen. Toen het GPV werd opgericht lag daaraan 'n ethisch, niet een politiek conflict ten grondslag. Nu is er van het oude ethisch conflict geen sprake meer, terwijl het GPV zich duidelijk tot een politieke partij ontwikkeld heeft.

Voor het CDA heeft Douma geen goed woord over. Ik begrijp, dat hij als GPV'er het CDA afwijst. De evenwichtigheid, die hem in dit boek zo kenmerkt, laat hem hier in de steek.

Daarentegen is zijn oordeel over het ethisch conflict erg nuchter. Hij kiest dan ook niet principieel voor een kerkelijke partij, maar zijn keus is voor het GPV omdat deze partij zich aan een nieuwe politieke bezinning heeft gezet waarbij men zich gebonden wist aan de H. Schrift, naar de uitleg van de drie Formulieren van Enigheid.

Dit neemt niet weg, dat hij wel kritiek op bepaalde ideeën van GPV'ers heeft.

Principieel wijkt hij ook nog al af van de opvattingen, die vroeger als onaantastbaar golden. Zo wil hij niet spreken over principiële noodzaak van kerkelijke geslotenheid van het GPV. Hij ziet die kerkelijke geslotenheid meer als een zaak van gegroeid beleid. Verschil inzake de belijdenis, of de interpretatie daarvan maakt volgens hem politieke samenwerking niet bij voorbaat onmogelijk. Hij vindt het dan ook niet juist, dat NEV'ers geen plaats op de verkiezingslijst kregen.

Lees verder op pag. 278 ➡

COGMA

Wanneer U dit blad ontvangt, staan de broeders reeds in de startblokken om aan hun COGMA-tour van 1700 km te beginnen.

Ditmaal bestaat het team uit: ds W. J. van der Linde, Ned. Geref. predikant te Ede; ds A. Dingemanse, Chr. Geref. predikant te Arnhem en de bestuursleden de brs M. Landman en H. Westra, resp. uit Apeldoorn en Enschede.

De reis zal D.V. plaats vinden op vrijdag 28 september tot en met woensdag 3 oktober a.s.

Ds W. J. van der Linde zal op zondag 30 september a.s. voorgaan in de kerkdienst van de luchtmachtbasis te Bramsche-Hesepe (Osna-brückerland) in het kerkgebouw aan de Mainstrasse te Bramsche. Aanvang van de dienst 10.45 uur.

Nieuwe namen en adressen van militairen en burgers wonende te West-Duitsland zijn natuurlijk van harte welkom bij de secretaris H. J. Bosch, Hekselbrink 83, 7544 BV Enschede, tel. 053-762272. Trouwens ook kerkleden wonende in alle delen van de wereld kunnen desgewenst in contact komen met het COGMA.

COGMA zendt U dan gratis lectuur uit het vaderland.

Samos

het eiland van Pythagoras

Vlak tegenover de kust van Turkije, enkele uren varen Noordelijk van Patmos, ligt het Griekse eiland Samos. Zijn wijnen zijn wereldberoemd, zowel de droge als de zoete likeurwijn. Het is een groen en vriendelijk en vruchtbaar eiland, in volledige tegenstelling tot het rotsachtige Patmos. De kortste afstand tot Turkije bedraagt maar 1200 meter. Turkije wil het daarom wel dadelijk annexeren.

De naam Samos, die al drie duizend jaar gebruikt wordt, komt uit het Fenicisch en betekent „hoogte”. Inderdaad zijn er enkele bergketens, die tot 1100 en 1400 meter reiken. Daarnaast zijn er vooral rijke valleien, met olijventeelt en wijngaarden. Volgens de plaatselijke mythologie heeft de god Dionysius aan het volk van Samos de wijnbouw geleerd en daarbij de les gegeven: slechts zoveel wijn te drinken tot men vrolijk wordt. Het volk van Samos ziet er uit, alsof het die regel van matigheid ter harte heeft genomen: mooie gezonde kinderen met atletische bouw, volwassenen die nog steeds aan het Griekse ideaal beantwoorden.

De mythologie zegt trouwens veel meer: spreekt ook van enorme monsters, die hier eertijds woonden, voor het Aegeïsche continent in de diepte zonk en in reeksen eilanden terugkwam. En inderdaad zijn er beenderen van prehistorische reuzendieren opgegraven, miljoenen jaren oud. Waaruit weer blijkt, dat mythologie niet zonder meer kan worden weggeschoven.

Een vroege vorst van Samos was Aghaios, die in 1350 v.C. leider was van de door Homerus beschreven tocht der argonauten. Zijn naam leeft voort in de Aegeïsche Zee. Uit die oudheid zijn natuurlijk talloze tempels in ruïnes overgebleven. Ze geven een beeld van het Griekse veelgodendom en van de Hellenistische begaafdheid.

Het volk van Samos was buitengewoon begaafd. We kunnen ons bijna niet voorstellen hoeveel intellect, smaak, kunst en wetenschap op dit kleine eiland zijn opgestapeld geweest. De stad Pythagorion bijvoorbeeld (naar Pythagoras genoemd) heeft een manshoge watertunnel uit de oudheid overgehouden, die 1350 meter lang is, dwars door een

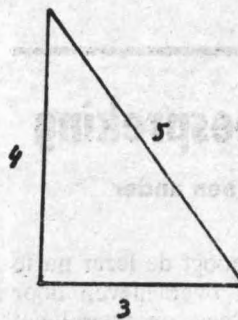
DOOR
D. W. L. MILO
DALMALLY

berg loopt en met primitieve werktuigen is aangelegd. De watertunnel van Hizkia¹⁾ kan hiervan slechts een zwakke imitatie zijn geweest.

Ook op het punt van de zeevaart verstonden de Grieken van Samos hun vak: ze waren de eersten, die de „zuilen van Hercules” – de straat van Gibraltar – passeerden, zei Homerus in de 8e eeuw v.C. Ook alle andere bevaarbare zeeën kenden ze, bezochten regelmatig Egypte en bezaten een leerboek voor nautische sterrenkunde. Ze wisten dat ten Westen van Ierland de wereld ophield. In de 6e eeuw voor Christus bouwde koning Polykrates, die met de farao van Egypte op goeden voet stond, een geweldige vloot; de historicus Strabo vergeleek hem met koning Minos van Kreta, voor wat zijn macht en kunde betreft.

Deze koning Polykrates verzamelde ingenieurs en architecten om zich heen, ook kunstenaars, dichters, natuurkundigen, vestingbouwers en andere geleerden. Zijn macht reikte tot ver in Azië en de historicus Herodotus²⁾ schonk daar veel aandacht aan. In de 5e eeuw v.C. ontwierp Samos een leer van het heelal en kende de bolvorm van de aarde; in de 4e eeuw wist men „alles” over het draaien van de zon, de maan en de aarde; kende de inhoud van de maan en berekende de afstand tussen zon en maan... cijfers, die tot enkele eeuwen geleden ongewijzigd werden gebruikt. Kronieken, gedichten, boeken over vissen en kookkunst, ja zelfs de 24 letters van het Griekse alfabet vonden hun oorsprong op het Samos van Pythagoras.

Op dit eiland en in deze kring werd namelijk Pythagoras geboren, ongeveer 580 v.C. Een wiskundige, filosoof en stichter van een religieus-politieke school. Vermoedelijk stamde hij van koning Aghaios af. Hij ontving een brede opleiding in Griekenland, werd toen door koning Polykrates voor verdere studie bij de koning van Egypte geïntroduceerd, kwam door een oorlog met de Perzen in Babylon terecht, stak daar zijn licht op bij beroemde magiërs en Perzische wijzen, en ontwikkelde zo zeer persoonlijke inzichten: dat hij – op Samos teruggekeerd – in strijd kwam met de ideeën van koning Polykrates! De organisator van de wetenschap van zijn dagen, de grondlegger van de eerste Griekse universiteit (gevestigd in het Italiaanse Croton) heeft zijn huid moeten redden door de vlucht.

Ieder, die tot de beginselen der vlakke meetkunde is doorgedrongen, kent de meest populaire stelling van³⁾

Pythagoras: dat de som der kwadraten op de rechthoekszijden van een rechthoekige driehoek gelijk is aan het kwadraat op de schuine zijde. Dat lijkt geleerde kost, maar elke huismoeder gebruikt deze wijsheid bij het knippen en naaien. Het eenvoudigste voorbeeld gaat hierbij. Stel dat de rechthoekszijden 3 en 4 lang zijn, hun kwadraten dus 9 en 16, dan is het kwadraat op de schuine zijde ($9 + 16 =$) 25, en de schuine zijde zelf is dus 5. En omgekeerd.

Maar Pythagoras ging veel verder dan deze lagere-school-wiskunde. Hij stelde als axioma (onbewijsbaar, maar aanvaard uitgangspunt) dat de harmonie van het heelal gebaseerd is op kleine eenheden en veelvouden daarvan. Het bekendste voorbeeld is de „gouden snede”, de harmonische verhouding in de wiskunde, de bouwkunde, de muziekleer en de latere boekdrukkunst. De tempel van Hera op het eiland Samos bijvoorbeeld had maten van 27 (hoog) bij 54 (breed) bij 104 meter (lang); verhoudingen dus van 1 : 2 : 4. Op die verhouding van kleine eenheden berust – zei Pythagoras – de harmonie van een scheping.

Voorts legde hij met zijn theorie van eenheden en lage veelvouden daarvan de basis voor onze muziekwetenschap. Hij vond de

drieklank uit! Hij toonde aan dat het octaaf van een toon (do) twee maal zoveel trillingen heeft als de toon (do) zelf. Zijn kwint (sol) heeft $3/2$ maal zoveel trillingen als do; zijn terts (mi) heeft $5/4$ maal. En zo voort. Alle tonen uit een toonladder verhouden zich dus tot elkaar als gehele getallen; hun snaarlengten eveneens. Zo gaf Pythagoras ons een toonstelsel dat tot vandaag – zij het om redenen van praktisch gebruik lichtelijk gecorrigeerd – bleef bestaan.

Pythagoras was echter, als veel geleerden van zijn tijd, niet voor één faculteit te vangen. De medische wetenschap was hem evenzeer vertrouwd; hij was de theoreticus van het vegetarisme. Ook was hij een der grote filosofen en wel een, die een religieus-politieke school in het leven riep; alle geroep dat godsdienst en politiek onverenigbaar zijn ten spijt, legde Pythagoras verbanden tussen leer en leven. Wat hem niet altijd in dank werd afgenomen. Zijn wetenschappelijk gezag was zo groot, dat van hem gezegd werd, wat vandaag nog van autoriteiten geldt: autos epha, hij heeft het zelf gezegd.

Bij zijn theologische inzichten legde hij nadruk op onze onsterfelijkheid, waarbij hij aan reïncarnatie dacht; een gedachte, die soms ook in het nieuwe testament schijnt op te duiken⁴⁾. Dit standpunt verradt, dat zijn opleiding op basis van de wetenschappen der Druiden is gegrond. Hetgeen klopt met zijn veelzijdigheid, terwijl Plato met zoveel woorden verklaarde, dat Pythagoras een Druïde was.

En bij zijn politieke colleges onderwees hij: dat de massa dom is en dat enkelingen de wereld vooruit hebben gebracht. Het bracht hem in strijd met wat wij vandaag democratie noemen, maar brengt schrijver dezes op een stokpaardje. En hoewel een goed stokpaardje niet slecht is, sluiten we nu toch maar af.

¹⁾ 2 Kon. 20 : 20 — ²⁾ Herodotus III, 39 — ³⁾ de stelling was in Babylon al lang bekend, maar is door Pythagoras uitvoerig bewezen en kwam zo op zijn naam — ⁴⁾ Joh. 9 : 2, 3.

Vervolg van pag. 276

Politieke verantwoordelijkheid

Moet dit standpunt niet voeren tot de conclusie, dat het GPV nauw zou moeten gaan samenwerken met het RPF? Douma zou kunnen zeggen, dat het RPF zich nog niet tot een echte partij heeft ontwikkeld. Maar dat was het GPV ook niet. Nu zou men elkaar daarmee kunnen helpen.

Het laatste hoofdstuk handelt over burgerlijke ongehoorzaamheid en opstand.

Bij de definiëring sluit hij zich aan bij C. J. M. Schuyt: het demonstratieve optreden dat bewust de wet schendt om op dwingende, zij het geweldloos bedoelde, wijze verandering in een wet of maatregel van de overheid tot stand te brengen. De opvatting van Schuyt en Den Uyl, dat burgerlijke ongehoorzaamheid een uiterste middel is in een werkelijke noodsituatie tegenover een kennelijk onredelijke tegenstander, nadat alle mogelijkheden uitgeput zijn om met normaal overleg tot het doel te komen, noemt hij een studeerkamerproduct.

Wil er sprake zijn van recht van opstand, dan moet er volgens Douma aan drie voorwaarden voldaan zijn:

1. Elementaire rechten die aan de burgers toekomen, worden door de overheid bruut en aanhoudend geschonden.
2. Personen die geacht mogen worden het volk te vertegenwoordigen, geven leiding aan de opstand.
3. De kans op slagen van zo'n opstand moet groot zijn, zodat eventueel bloedvergieten van beperkte omvang blijft.

Het lijken me juiste criteria, al is de laatste in de praktijk wel moeilijk te verwezenlijken.

De bespreking van dit boek is nog al uitgebreid geworden. Er staan in dit boek dan ook veel interessante beschouwingen, die zeer het overwegen waard zijn.

Douma schrijft in goed verstaanbaar Nederlands, zonder omhaal van woorden. Daardoor leest het boek ook plezierig.

Wanneer ik me kritiek op een andere recensent veroorloven mag, daar is geen sprake van, zoals Spijkerboer in Trouw beweert, dat Douma in een klein vrijgemaakt bolwerk is gekropen.

Integendeel, zijn blik gaat veel verder. Zijn boek is van belang voor ieder, die belangstelling voor christelijke politiek heeft. Aan die allen wil ik dan ook lezing van het boek zeer aanbevelen.

Boekbespreking

Je wordt er een ander mens van

Dit boekje beoogt de lezer na te doen denken over „leven door de Heilige Geest en vooral het aksent (te) laten vallen op de mensen veranderende kracht van de Geest”.

Een boodschap dus voor mensen, die in de knel zitten, voor hen die menen dat hun „ik” niet voldoende uit de verf komt; ze zoeken naar harmonie met hun omgeving en hun plaats daarin, naar de zin van het leven, naar zelfontplooiing. In die situatie mag er oog zijn voor de Heilige Geest en Zijn werk. Hij toch brengt verandering in een mensenleven, zó dat die mens weer echt functioneert-als-mens. Door

Hem wordt je een ander mens, vind je jezelf terug en ook je plaats in de gemeenschap.

De schrijver, de Chr. Geref. predikant dr. Jac. J. Rebel, sprak eerder daarover via de NCRV-microfoon en dus tot een breed publiek, deels buiten de muren van de kerk. Al lezende bemerk je dat telkens. In de kerk, zo zegt hij, hadden en hebben we voor het werk van de Geest wel oog, maar in beperkte zin. Wedergeboorte en geloof staan namelijk zó op de voorgrond, dat dat andere, de ontplooiing van de totale mens, in de versukkeling dreigt te raken (is geraakt?). Vandaar dat hij zware en m.i. wel wat eenzijdige en geforceerde accenten legt op dat andere „de beleving van het mens-zijn in optimale zin”.

Wat dit dan precies is? Hij tekent dit o.a. vanuit een woord van de Here Jezus: „De wind blaast waarheen hij wil; je hoort zijn geluid, je weet niet, waar hij vandaan komt en ook niet waar hij heengaat. Zo is ieder, die uit de Geest geboren is”, Joh. 3 : 8. Dat wil zeggen: „Die weet niet, vanwaar hij komt, of waar hij heengaat. Die mens, die zich voor de Geest openstelt en zich door Hem laat veranderen, vormen en leiden, krijgt zicht op de vraag: wie ben ik, waar kom ik ten diepste vandaan – uit de gedachten van God, die mij gewild heeft en mág (en is dat niet een bevrijdende gedachte?) –, maar raakt ook in beweging, verandert, gaat op weg, in een proces van veranderingen, in een exodus naar de toekomst en ziet daarom perspectieven voor zijn bestaan en bestemming tot op God toe (en is dat niet even bevrijdend?)”.

Dit sluit aan bij het moderne levensgevoel. Want het is het overbelichten van de mens-en-zijn-functioneren, het offeren aan het individualisme dat zo grote macht oefent in deze tijd. Gevaar is dat het ons het zicht op de gemeenschap, die de Heilige Geest sticht, ontnemt, omdat het niet uitgaat van wat de Here Jezus ons leert in het schaap-van-de-kudde-zijn, het deelhebben als lid van Zijn lichaam. Gevaar is ook – en zo af en toe denk je dat dit gebeurt – dat we niet luisteren naar wat de Geest tot de gemeenten zegt, maar (ongewild) Schriftwoorden lezen naardat het ons gelegen komt.

Wel ontkomen we niet aan de vraag of we wel echt oog hebben voor de ander, onderscheiden mensen als we zijn, zien waarin de ander lijdt, pogen hem tegemoet te komen met alle eigen-aardigheden die hij heeft, in het bijzonder de huisgenoten des geloofs. „Zich beijveren de eerste te zijn bij elk goed werk”

(Titus 3 : 8) is ons dat wel op het lijf geschreven?

Dr. Rebel is ziekenhuispredikant, verbonden aan „De Lichtenberg” te Amersfoort. Wat hij in zijn werk dáár ontmoet, vind je in dit boekje terug: de grote eenzaamheid van velen, hun onmacht om uit dat isolement te komen. Dáarin tracht hij pastorale hulp te bieden. Toch zeg je, na lezing, staat alles wat hij tracht te zeggen, niet nog veel duidelijker in de Schriften, bijv. in de brieven van de apostel Johannes? Als je daarin je leidraad vindt, krijgt het tijdsbeeld een nog veel duidelijker tekening en is de hulp ook meer concreet. Het boekje, ruim 40 bladzijden, is keurig uitgegeven door Kok, Kampen. Het kost f 9,90.

M. de Jonge, Voorburg

Evangelische Alliantie

**„Wanneer wordt úw licht gezien?”
(Luc. 11:33-36)**

WAAROM ZOU U EA-DEELNEMER WORDEN?

1. omdat christenen elkaar lang genoeg niet ontmoet hebben;
2. om actief te worden in het ontmoeten van andere christenen;
3. om plaatselijk of regionaal ontmoetingsinitiatieven te ontplooiën;
4. om zicht te krijgen op de breedte van Gods Koninkrijk;
5. om gezamenlijk te getuigen van de hoop die in ons is tegenover niet christenen;
6. om van elkaar te leren, en elkaar aan te vullen;
7. om samen te bidden voor de noden van kerk en samenleving.
8. omdat de EA u niet kan missen.

WAAROM ZOU U IDEA LEZEN?

9. om op de hoogte te blijven van wat God in zijn Koninkrijk doet.

Informeer/geef u op bij de EA
Hoofdstraat 55
3971 KB DRIEBERGEN.
Telefoon: 03438-13693

(deelnemerschap f 25,— en
abonnement f 15,— per jaar)

Regionale ontmoetingsdag van Chr. Geref. en Ned. Geref. Kerken in het noorden des lands

Evenals vorig jaar organiseert onze kontaktkommissie ook dit jaar weer een regionale ontmoetingsdag. Het thema „Kerk en Onderwijs” komt deze keer aan de orde; een onderwerp, wat in onze tijd bijzonder actueel is.

Een tweetal broeders, uit beide kerken één, zullen over dit onderwerp spreken. Het zijn br R. P. Gerrits te Sneek (CG) en br E. J. de Vries te Drachten (NG).

Na de inleidingen zal er ruime gelegenheid worden geboden voor bespreking.

Het onderwerp en de sprekers garanderen weer een interessante bijeenkomst.

Deze 3e ontmoetingsdag zal worden gehouden op **zaterdag 22 sept. a.s. D.V.** in het kerkgebouw van de **Ned. Herv. (en Ned. Geref.) gemeente aan de Fok te Heerenveen.**

We hopen om **10.00 uur** te beginnen en om uiterlijk **12.30 uur** af te sluiten. Vanaf **9.30 uur** is er ontvangst met koffie.

Graag nodigen wij U als kerkeraad uit om op **22 september a.s.** aanwezig te zijn.

Kerknieuws

Leerdam

Wijziging scribaat Ned. Geref. Kerk van Leerdam.

Scriba is thans: de heer A. R. Bakker, Brunellaan 35 te Leerdam, tel. 03451-19179.

Ned. Geref. Kerk Groningen

Scriba van de Ned. Geref. Kerk „Tehuisgemeente” is thans: Mevr. I. R. de Haan-de Groot, Riouwstraat 28, 9715 BW Groningen.

Ned. Geref. Kerk Aalten/Winterswijk

Praeses van de kerkeraad is thans: de heer W. Mak, Lichtenvoortsestraatweg 36b, 7121 AD Aalten, tel. 05437-4206.

GLJC (Geref. Landelijk Jeugdcomité)

Het secretariaat van dit comité is thans gevestigd: Deutzstraat 4, 2342 AC Oegstgeest, tel. 071-175273.

Middenmeer

Wijziging scribaat Ned. Geref. Kerk van Middenmeer.

Scriba is thans: de heer F. Boven, dr Colijnstraat 20, 1775 CH Middenmeer, tel. 02270-1878.

Ned. Geref. Kerk Utrecht

„Klaar voor de start-dag”. Het is weer zover. De zo langzamerhand bekende „klaar voor de start-dag” komt er weer aan. Klaar om met „nieuwe” mensen kennis te maken of om „oude” contacten te vernieuwen. Met elkaar willen we gaan denken en praten over het onderwerp: „Twijfel”. Er wordt een lekkere maaltijd verzorgd en een leuk spel georganiseerd. Een en ander zal plaats hebben op 6 oktober a.s. Aanvang 15.30 uur in het Jeugdhonk van de Jeruzalemkerk aan de Troosterlaan 66. Voor vragen kun je bellen 030-612743.

Ned. Geref. Kerk van Bunschoten-Spakenburg

De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op drs O. Mooiweer van Enschede-Noord.

Uit breder kring

Stichting voor Ref. Wijsbegeerte en Ver. voor Calv. Wijsbegeerte

Ter gelegenheid van het tienjarig jubileum van 'Beweging' heeft de Stichting voor Reformatorische Wijsbegeerte vorig jaar september een speciaal congres belegd, dat zich mocht verheugen in grote en goede belangstelling. Bemoedigd door dit 'succes', belegt de Stichting ook dit jaar een dergelijk congres, en wel op zaterdag 22 september a.s. van 10.00 tot circa 15.00 uur. Het onderwerp sluit direct aan bij het pas verschenen augustusnummer van het tijdschrift 'Beweging'. Thema van het congres zal zijn *Nieuwe medische ethiek*. Het gaat er daarbij om, zowel om kritisch in te gaan op z.g. *nieuwe medisch-ethische visies* (bijv. euthanasie, abortus, psychiatrische therapieën), alsook om een bijbels-verantwoorde visie op *nieuwe medische mogelijkheden* te zoeken.

De volgende sprekers en onderwerpen staan op het programma:

- prof. dr W. K. van Dijk (psychiater, universiteit Groningen). Opvattingen over ziekte en gezondheid en de visie op de nieuwe medische ethiek.
- prof. dr W. H. Velema (theoloog-ethicus, theologische hogeschool Apeldoorn). Grondprincipes van medische ethiek.
- mr. E. N. Bouwman (o.m. juridisch adviseur Nederlandse Patiënten Vereniging). Het ethische en juridische in de geneeskunde.
- drs ir S. Strijbos (filosoof, vrije universiteit Amsterdam). Nieuwe medische ethiek, een evaluatie.

Na de middagpauze is er gelegenheid tot een forumdiscussie onder leiding van prof. dr ir J. H. van Bommel. Naast bovengenoemde sprekers zal ook drs M. J. van Lieburg (verbonden aan de evangelische hogeschool en de vrije universiteit) zitting nemen in het forum.

Het congres zal plaatsvinden in restaurant 'de Houtrust', Heide-
weg 46 te Hooglanderveen (gem. Amersfoort), tel. 03495-71865. De bereikbaarheid per eigen vervoer is uitstekend. Wat betreft het openbaar vervoer: er zal een pendeldienst met auto's/busjes van station Amersfoort naar 'de Houtrust' worden verzorgd (rij-
tijd 10-15 minuten). Er zal een vrijwillige bijdrage in de congreskosten van 10 gulden worden gevraagd.

Administratie

Administratie-adres:

Postbus 84.
3956 ZS Leersum
Tel. 03434-54288

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen: uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 nov.

Abonnementsprijs:

f 45,— per jaar of f 24,— per halfjaar.
Voor studenten f 36,— p. jaar
Buitenland f 55,— per jaar
of f 70,— per luchtpost.
Gironr. 404945 t.n.v.
Geref. Persver. Opbouw,
Brabantlaan 122
2101 SK Heemstede
Tel. 023-285825

Advertentieprijs:

40 ct. per mm.
familieberichten 35 ct p. mm.
Advertenties inzenden tot
dinsdagmorgen 10.00 uur.

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”
Nooitgedacht 3
3701 AL Zeist
Tel. 03404-22452

HELP AZIË STEUN DE BMZG!

De Bijbelse en Medische Zendingsgemeenschap verleent al sinds 1852 hulp in Azië. Vooral in de grote steden en noodlijdende gebieden van Bangladesh, India, Nepal en Pakistan. Meer dan 300 werkers in diverse sectoren geven zich hieraan en hebben kansen om het Evangelie door te geven.

Ook uw steun is nodig!
Helpt u mee?

Help ons helpen.

BMZG

Giro 1942305.

BMZG, Krakelingweg 10, 3707 HV Zeist. Tel. (03404) 13741

BEZOEK ONZE LUSTRUMBIJEENKOMST!

Vrijdag 28 september a.s. (aanvang 20.00 uur)

Plaats: Hervormde Pauluskerk, v. Hogendorpplein te Gouda.
Sprekers: Dr. Ray Windsor, Prof. dr. C. Graafland,
Ds. C. Trouwborst
THEMA: ZENDING NU.

Wij dan gerechtvaardigd uit het geloof hebben vrede met
God door onze Here Jezus Christus.

In Jezus ontslapen mijn lieve, man, onze vader, grootvader en zoon

Adriaan Pot

op de leeftijd van 52 jaar.

St. Jansklooster: E. Pot-van der Neut
Nagele: Anja en Tom
Rebecca
St. Jansklooster: Jacob en Janneke
Henk-Jan
Erica
Breukelen: H. van der Neut
A. A. van der Neut Veenliet

Want gij zijt gestorven, en uw leven is geborgen met Christus in God, wanneer Christus verschijnt die ons leven is, zult gij met Hem verschijnen in heerlijkheid.

St. Jansklooster, 12 september 1984
Corr.adres: Barsbeek 19, 8326 MB St. Jansklooster.

De begrafenis heeft inmiddels plaatsgevonden op de algemene begraafplaats te Heetveld.

Ps. 91:1
Opgenomen in heerlijkheid onze
lieve zoon, broer en oom

Adriaan Pot

echtgenoot van E. van der Neut

Uit aller naam:
H. van der Neut

12 september 1984
W. Torckstraat 11
3621 XH Breukelen

Opbouw
wil
meer...
...abonnees!

Is uw
Zoon
Dochter
Familie
Vriendin
zelf al
geabonneerd
?

Meer voor Opbouw

○ kennismakingsnummers
○ abonnement

Naam

Adres

Postcode en plaats

Sturen naar: Administratie Opbouw (zonder post-
zegel) Antwoordnummer 38, 3940 ZD Leersum

**PLAATS
UW FAMILIEBERICHTEN
IN DIT BLAD!**

Richard Hoogland Stichting

Bij de Richard Hoogland Stichting bestaan twee vakatures voor

geestelijk verzorger (m/v)

De eerste vakature betreft het somatisch verpleeg- en reaktiveringscentrum "Tamarinde" met 122 bewoners/patiënten.

Op zeer korte termijn zal worden begonnen met de verbouw van het gebouw en de uitbreiding voor huisvesting van 80 psycho-geriatrische bewoners.

Uitgegaan wordt van een dienstverband van 30 uur.

De tweede vakature betreft het verzorgingstehuis "Warande", dat plaats biedt aan 110 bewoners.

Hier geldt een part-time dienstverband voor circa 20 uur per week.

Voor beide functies van geestelijk verzorger wordt uitgegaan van ondermeer de volgende taken:

- het houden van meditatie en kerkdiensten;
- het onderhouden van contacten met patiënten en bewoners met bijzondere aandacht voor bewoners met een psycho-geriatrische hulpvraag;
- het geven van specifieke begeleiding aan stervenden en hun familie;
- het regelmatig onderhouden van contacten met het in het betreffende huis functionerende pastorale team, het direct bij de zorgverlening betrokken personeel, alsmede de betrokken directie en het bestuur van de stichting.

Van de geestelijke verzorgers wordt verwacht, dat zij de grondslag van de statuten van de stichting, uitgaande van de drie hieronder genoemde kerken, onder-schrijven.

Salariëring en rechtspositie conform de C.A.O. Ziekenhuiswezen, resp. de C.A.O. Bejaardenhuizen.

Voor de beide functies kunnen nadere informatie worden verstrekt door de heer W. Buitenhek, directeur Centraal Bureau van de R.H.S., Neckardreef 6, 3562 CN Utrecht, telefoon 030-611211.

Bij hem kunnen voor de respectievelijke functies de functie-omschrijving, alsmede de profielschets per huis worden aangevraagd.

Schriftelijke sollicitaties binnen 14 dagen na plaatsing, met duidelijke vermelding van het tehuis waar men als geestelijk verzorger wenst te functioneren, kunnen worden gericht aan de sekretaris van de R.H.S., de heer A.C. van der Slikke, Karpaten 32, 3524 DE Utrecht.

Richard Hoogland Stichting

Neckardreef 6
3562 CN Utrecht
tel. 030-611211
uitgaande van de

Gereformeerde, Chris-
telijke Gereformeerde en
Nederlands Gereformeer-
de Kerken te Utrecht

DRUKWERK

Kuize uit meer dan

1000

Bij geboorte
en huwelijk
ontvangt u een
felicitatie-
pakket.

geboorte-
huwelijks- en
gelegenheids-
kaarten

**DRUKKERIJ
„STEENBERGEN“**

Nooitgedacht 3 - 3701 AL Zelst
03404-22452 (sinds 1901)

In verband met werk in Rotterdam
zoek ik

ETAGE o.i.d.

Karin Valstar, telefoon 040 - 816150

Evangelische Camping

„t BELOOFDE LAND“

biedt U een goedkoop feest-
dagen-arrangement van Pasen
t/m Pinksteren.

Wij verhuren ook (toer)car-
avans. Vraag folder.

Bosweg 17 - 3781 NG Voorthuizen
Tel. 03428-2942.

● Advertenties moeten uiterlijk dinsdagmorgen 10.00 uur
ter drukkerij zijn.

● Advertenties met een foto of tekening 1 week voor
verschijning van dit blad!

Geef Pjotr een (kinder) Bijbel

Pjotr is een van de miljoenen kinderen in Oost-Europa die graag een kinderbijbel willen. In het Oostblok woedt een ideologische strijd om de kinderziel. Laten wij Pjotr en zijn leeftijdgenoten het evangelie in handen geven.

Stichting "Antwoord" streeft er naar 100.000 kinderbijbels er heen te brengen. Prijs per exemplaar: f 20,- inclusief vervoer. Hoeveel neemt u er voor uw rekening?

Pjotr heeft een boekje geschreven voor zijn leeftijdgenoten in Nederland. Omdat hij veel heeft te vertellen. Maar hij kan niet zelf hierheen komen. Het (dunne) boekje kost niets. Vraag 't aan bij Stichting "Antwoord", postbus 198, 4700 AD Roosendaal.

**Giro
1166**

**stichting
antwoord**

Comité v. aanbeveling: Prof. Dr. Ir. J. van Bommel, Nel Benschop, Henk Binnendijk, Gert Doornenbal, Prof. Dr. C. Graafland, Gien Karssen.